

DEPREM BÖLGESİNDE ÇOCUK GÜVENLİĞİ VE ÇOCUK KORUMA

6 Şubat depremlerinden en çok etkilenen kentlerden Adıyaman ve Hatay'da deprem sonrası çocuklara hizmet veren kamu kurumlarında çalışan meslek elemanları, sivil toplum örgütü temsilcileri, saha uzmanları, meslek odası temsilcilerinden oluşan kişilerle görüşmeler gerçekleştirilmiş ve çocuk koruma mekanizmalarına ve çocuk güvenliğine dair bilgiler edinilmiştir.

Görüşmecilerin aktarımları; sahadan birebir tanıklıklar ile depremden doğrudan etkilenen kişilerden alınan bilgilerdir.

Veriye Ulaşamama

Çocuğun ihmal, istismar ve kötü muameleden korunmasına ilişkin görüşme yapılan uzmanların ve kamu idarelerinin sistematik bir veriye sahip olmadığı görülmüş; depremin üzerinden bir yıl aşkın süre geçmesine rağmen hangi yaş grubunda ve cinsiyette çocuğun, hangi bölgede daha fazla risk altında olduğuna ilişkin sağlıklı bir veri olmadığı tespit edilmiştir. Bu durum, çocuk koruma ve çocuk güvenliğine dair sivil

toplum örgütlerinin müdahale programları oluşturmasını zorlaştırdığı gibi çocukların karşı karşıya olduğu ihlalleri de derinleştireceği düşünülmüştür.

Görüşmelerde çocuklara ilişkin durumu ortaya koyacak bir verinin bulunmayışı sıklıkla dile getirilmiş bunun bir nedeni olarak sivil toplum örgütlerinin çocuk hak ihlallerine dair kullandıkları yöntemin çoğunlukla 183 bildirimi veya ASHİM yetkililerine iletmek ile sınırlı olması gösterilmiştir. Adıyaman'da kamu kurumunda çalışan bir meslek elemanı bu süreçte, halen çocuklara yönelik hizmet verdiği birimdeki verilere kendisinin bile erişemediğini dile getirmiştir. Ayrıca yapılan görüşmelerde Adıyaman'da çalışma yürüten sivil toplum örgütlerinin önemli bir kısmının, Adıyaman'da çocuk koruma sisteminin işleyişine ilişkin yeterince bilgi sahibi olmadığı da gözlemlenmiştir. Hatay'da çocuklarla çalışan bir sivil toplum örgütü temsilcisi; mevcut durumda hangi mekanizmaların kullanılabileceğini, yönlendirmelerin nerelere ve kimler aracılığıyla yapılabileceğine dair çocuklarla çalışıyor olmamıza rağmen bilgi sahibi değiliz aktarımında bulunmuştur. Ancak olay gerçekleştikten sonra deneyerek yol aldıklarını bu durumun da süreci uzattığını dile getirmiştir.

Aile Ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'ne Bağlı Kurumlarda Koruma Altında Olan Çocukların Durumu

Yapılan görüşmelerde; 6 Şubat depremlerinin ardından Adıyaman'da deprem öncesinde çocuklara hizmet veren Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğüne (ASHİM) bağlı Safvan Çocuk Evleri Sitesi ile Vartana Çocuk Evleri Sitesi boşaltıldığı ve buradaki çocukların başka kentlere nakledildiğini belirtmiştir. Bu süreçte çocukların ebeveynlerine ve yakınlarına haber verildiği bilgisi de paylaşılmıştır. Hatay'da bulunan Çocuk Evleri'nin de boşaltıldığı ve çocukların farklı kentlere nakil olduğu bilgisi edinilmiştir. Mevcut durumda, ihtiyaç duyulması halinde, çocukların yine diğer kentlerde bulunan çocuk evlerine gönderildiği aktarılmıştır.

Depremin birinci yılı itibariyle Adıyaman Safvan ve Vartana Çocuk Evleri Siteleri yeniden çalışmaya başlamıştır. Vartana'da 0- 6 yaş karma grup ile 13-18 yaş oğlan çocukları için hizmet verilirken Safvan'daki çocuk evleri sitesinde 7-12 yaş karma grup ile 13-18 yaş kız çocuklarına hizmet verilmektedir. Görüşme yapılan kamu kurumu yetkilisi şu anda bu iki kurumda kapasite üstünde çocuk olduğunu, bu nedenle 50 çocuk kapasiteli bir kuruluşun daha açılacağı bilgisini ayrıca paylaşmıştır. Adıyaman'da önümüzdeki dönemde açılması planlanan bir başka kurum da 13-18 yaş grubu engelli çocuklar için bir rehabilitasyon merkezidir. Görüşmeye katılan bir ASHİM yetkilisi, deprem öncesinde kurumların yeterli olduğunu ancak deprem sürecinde çocukları başka kentlere gönderilmek durumunda kaldığını belirtmiştir. Çocukların bir başka kente nakli yapılırken bu yerlerin çocukların akrabalarına yakın yerler olmasına dikkat edildiği bilgisini de paylaşmıştır. Depremin ardından ASHİM'de iki yeni birim kurulduğu, bunlardan birinin görüşmecinin tanımlamasıyla "öksüz ve yetimler", yani koruma altına alınan çocuklar birimi olduğu, diğerinin ise "çocuklar güvende birimi" olduğu

belirtilmiştir. Bu birimlerin BM'nin desteğiyle kanunla ihtilafa düşen, ebeveyn kaybı yaşayan, protez nakli, organ nakli gibi süreçler yaşayan çocuklar dahil pek çok çocuk grubuna yönelik çalışmalar yürüttüğü bilgisi verilmiştir.

Adıyaman'da- deprem öncesinde ve sırasında- çocuk evleri sitelerinin dışında ASHİM bünyesindeki Çocuk Evi Koordinasyon Merkezi'ne bağlı 20'ye yakın evde kalan çocuk olduğu da ayrıca belirtilmiştir. Her birinde 4-5 çocuğun kaldığı bu evlerin depremde zarar görmediği ve risklere karşı önlem amacıyla burada kalan çocukların şehir dışına nakledildikleri bilgisi paylaşılmıştır. Konuyla ilgili meslek örgütü temsilcileri, bu binaların zaten belirli şartlara uygun seçildiğini bu nedenle depreme karşı dayanıklılık konusunda sorun yaşanmadığını dile getirmişlerdir. Ancak aynı görüşmeciler bu çocukların başka bir kuruma ya da bir koruyucu aileye mi yoksa ebeveynlerinin yanına mı gönderildiğine ilişkin bilgi olmadığını; çocukların koruma altına alındıkları biyolojik ebeveynlerinin yanlarına gönderilmesinin büyük bir risk oluşturduğunu vurgulamıştır. Bu çocukların takibinin önemi görüşmeciler tarafından vurgulanmıştır.

Meslek örgütü temsilcileri, takibi yapılması gereken bir konunun da "Çocuk Destek Merkezleri"nde kalan çocuklar olduğunu ayrıca belirtmişlerdir. Bu konuda kendilerinin de bir bilgiye erişemediklerini dile getirmişlerdir. Adıyaman'da engelli çocuklara hizmet veren bir kurumun olmadığı, engellilere yönelik hizmet vermesi amacıyla yapılan kuruluşun "kadın konuk evi" olarak kullanıldığı bilgisi görüşmeler sırasında paylaşılmıştır. Engellilerin rapor alabilmek için depremin hemen ardından bir süre şehir dışına çıkmak zorunda kaldıkları, şu an itibarıyla ise raporların yeniden Adıyaman'da alınabildiği belirtilmiştir.

Ampute Çocuklar

Her ne kadar Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğünde kurulan birimler protez nakli, organ nakli süreci içinde olan çocukları takip ediyor olsa da deprem sırasında enkaz atından çıkartılan ve ampute edilmesi gereken çocuklara ilişkin ellerinde net bir verinin olmadığı Adıyaman İl Müdürlüğünde çalışan görüşmeci tarafından belirtilmiştir. Ancak hala tedavisi devam eden çocukların varlığını bildiklerini, bu çocukların Sağlık Bakanlığı hastanelerinde tedavilerinin devam ettiğini eklemiştir.

Ebeveyn Kaybı Yaşayan Çocuklar

Adıyaman'da şu anda ebeveyn kaybı yaşayan çocukların sayısının 800-900 arasında değiştiği, bakanlığın bu çocukları korunmaya muhtaç statüsünde görmediği, akrabalarıyla ilişkileri iyi olduğu için çocukların akrabaları ile yaşamaya yönlendirildiği

belirtilmiştir. Çocuklara yönelik akrabaları tarafından gerçekleştirilebilecek ihmal ve istimara dair risklerin il müdürlüğü tarafından takip edildiği ayrıca eklenmiştir.

Çocuk Korumaya İlişkin Vaka ve Bildirimler

Görüşmelere katılan sivil toplum örgütü temsilcilerine, çocukların uğradığı hak ihlalleri, çocuklara yönelik şiddet konularında Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğüne yapılan başvuru sayılarında bir artış olup olmadığı sorulmuştur. Adıyaman'da görüşme yapılan sivil toplum örgütü temsilcileri, İl Müdürlüğü'ne yapılan vaka başvurularının sayısındaki değişim konusunda bilgi sahibi olmadıklarını; kendilerinin ve diğer sivil toplum örgütlerinin saha çalışmaları sırasında ihlal vakaları ile karşılaşabildiklerini ve vakaları doğrudan İl Müdürlüğü'ne bildirdiklerini ifade etmişlerdir. Ancak Adıyaman'da çocuk koruma alanında çalışan meslek elemanları depremin ilk günlerinde kurumların işlevsiz kalması, savcılığın çalışmaması, ASHİM'in acil yardım ve akut ihtiyaçlara odaklanması nedeniyle çocuk hak ihlalleri vakalarının takibinin bir süre durmak zorunda kaldığından söz etmişlerdir. Son birkaç aydır bu konuda eski sistemin işlerlik kazandığını belirtmişler ancak yine de şu anda işleyen sistemin risklerin çok daha arttığı bir dönemde yeterli olmadığını vurgulamışlardır. Hatay'da ise ilçeler arasında özgün durumların yaşandığı, Defne, Samandağ ve Harbiye ilçelerinde kamu kurumlarının büyük bir bölümünün yıkılmış olması sebebiyle mekanizmaların işleyişinde daha fazla güçlük yaşanabildiği öğrenilmiştir.

Sivil toplum örgütü temsilcileri, Adıyaman'da sahada karşılaştıkları vakalarla ilgili çoğunlukla anonim bildirimlerde bulduklarını söylemişler ve bunun da vakaların etkili takibi konusunda bazı riskler oluşturabileceğini eklemişlerdir. Anonim başvuruların takibinin etkililiği ASP İl Müdürlüğü temsilcilerine sorulduğunda görüşmeye katılan kişi anonim başvurularda başvuru adını vermese de eğer vaka ile ilgili yeteri kadar bilgi bulunuyorsa, vakanın etkili bir şekilde takip edilebildiğini ancak verilen bilgide eksiklik varsa takipte zorluklar yaşanabileceğini söylemiştir. ASHİM'in düzenli olarak katıldığı MHPSS toplantılarında Adıyaman'da çocukların karşı karşıya olduğu risklerle ilgili düzenli olarak bilgi paylaşımında bulunulabildiği dile getirilmiştir. Hatay'da çocuklarla çalışan bir sivil toplum örgütünün temsilcisi, kendi kuruluşlarının herhangi bir resmi bildirimde bulunmadığını, ancak bir ihlal durumuyla karşılaştıklarında Hatay Barosu ile iletişime geçtiklerini belirtmiştir. Ayrıca, Hatay'da bir Çocuk İzlem Merkezi'nin (ÇİM) bulunmadığı da aktarılmıştır. Bu nedenle, ihtiyaç duyulduğunda vakaların Gaziantep veya Osmaniye kentlerine yönlendirildiği ve bu durumun sürecin uzamasına neden olduğu vurgulanmıştır. Aile ve çocukların farklı bir kente gitmek zorunda kalmasının, avukatların gözlemlerine göre aileleri endişelendirdiği dile getirilmiştir. Aynı görüşmeci yakın zamanda Hatay'da bulunan bir hastanede ÇİM açılacağına öğrendiklerini fakat süreçten haberdar olmadıklarını da eklemiştir.

Başvurulara ilişkin dile getirilen bir konu da başvuruların/şikayetlerin geri çekilmesinde artışlar olmasıdır. Adıyaman Barosu'ndaki avukatlarla yapılan görüşmede avukatlar deprem sonrasında, özellikle konteyner kentlerde, gerçekleşen istismar vakalarında ebeveynlerin ilk olarak bildirimde ve şikâyette bulunduğunu ancak sonrasında bu şikâyetten vazgeçtiklerini belirtmişlerdir. Bunun nedenini ise istismarı gerçekleştiren faille aynı konteyner alanında ve yakın mesafede yaşamak zorunda olmanın zorluğu olarak tanımlamışlardır.

Çocuk Odaklı Olmayan Personel Politikasının Yol Açtığı Çocuk Güvenliği Riskleri

Deprem sonrası süreçte depremden etkilenen illerde "Toplum Yararına Çalışma Programı (TYP)" kapsamında en az 50 bin kişinin işe alımının yapıldığı belirtilmektedir.

Adıyaman Çalışma ve İş Kurumu Müdürlüğü ile Adıyaman Valiliği arasında düzenlenen TYP programı kapsamında da en az 15 bin kişinin işe alımının yapıldığı görüşmeciler tarafından dile getirilmiştir. Bu kişilerin çoğunluğunun konteynerkentlerde istihdam edildiği belirtilmiştir. Konteynerkentlerin içinde teknik destek vb. işlerde görev yapan bu kişiler geçici barınma alanlarında çocukların her an ulaşabileceği, temas kurabileceği kişiler olmasına karşın bu kişilere yönelik çocuk güvenliği, çocuk koruma prosedürü ve yaklaşımı konusunda güçlendirici çalışmalar yapılmamıştır.

Kamuda çalışan bir meslek elamanı tarafından takip edilen bir vakada bir kız çocuğu maruz kaldığı bir istismar vakasını bulunduğu konteynerkent alanında TYP kapsamında işe alınan personele anlatmıştır. TYP personeli istismar vakasına ilişkin prosedürü ve süreci bilmediği için olayı -ASP'nin ilgili birimine gizlice bildirmesi gerekirken- birden fazla kişiye aktarmış ve topluluğun vakayı öğrenmesine, çocuğun özel hayatının korunma hakkının ihlaline yol açmıştır. Bu kişinin ayrıca süreci ve prosedürleri bilmediği için çocuğu yanlış yönlendirdiği aktarılmıştır. Meslek elemanı; vaka kendisine geldiğinde istismara maruz kalan çocuğa konuyu neden bu kişiye anlattığını sorduğunu, onunla arasının çok iyi olduğu yanıtını almıştır.

Konteyner kentlerde güvenliğin rotasyon ile Adıyaman'a görevlendirmesi yapılan polis ve jandarma personelinde oluşması, bu kişilerin çocuk güvenliği ve çocukların korunmasına ilişkin yeteri kadar hak temelli yaklaşıma sahip olmayışı çocuk güvenliği açısından risk oluşturmuştur. Sivil toplum örgütü temsilcileri ve meslek elemanları buna ilişkin şüpheli durumlarla karşılaştıklarını, ancak bildirimde bulunmadıklarını belirtmişlerdir.

Çocuğa dolaylı ya da doğrudan hizmet üreten kişilerin çocukla kuracağı mesafenin oldukça önemli olduğu kriz dönemlerinde çocuk odaklı olmayan personel politikası çocuk güvenliği bakımından risk oluşturmaktadır.

Çocuk Koruma ve Çocuk Güvenliğine İlişkin Mevcut Riskler ve İhtiyaçlar

- Kent nüfusunun çoğunluğu konteyner kentlerde kalmaktadır. Buraların mimarisi, yerleşimi diğer özellikler çocukların mahremiyetini de gözetecek şekilde yani “çocuk odaklı” tasarlanmamıştır. Özellikle yan yana ve çok yakın mesafede yerleştirilen konteynerler arasında bazı boşluklar bırakılmıştır. Bu boşluklar bazı konteyner kentlerde “tel çim” ile kaplanmış böylece konteyner kentler içinde gözlemlenmesi zor, kapalı alanların oluşmasına neden olmuştur. Bu kapalı alanlar istismar failleri için elverişli olup çocuklar için güvenli değildir. Son dönemlerde, farklı konteyner kentlerdeki bu kapalı alanlarda gerçekleşen istismar vakaları bildirimleri yapılmıştır.
- Çoğu konteyner kentte yeteri kadar ışıklandırma bulunmamaktadır. Bu durum çocuk güvenliği açısından riskler oluşturmaktadır.
- Çoğunlukla 5-6 kişilik kalabalık nüfus şeklinde yaşanan konteyner, bu nüfus için oldukça dar bir yaşam alanıdır. Yaşam alanlarının dar olması çocukların özellikle yaz ve bahar dönemlerinde ev dışında uzun vakit geçirmesine yol açmaktadır. Kalabalık yaşam alanlarında yaşamın dışarıya kayması, çocukları istismara açık hale getirmektedir.
- Konteyner kentlerinin etrafının çevrili olmaması durumu çocuk güvenliği açısından risk oluşturmaktadır.
- Temel ihtiyaç malzemelerin dağıtımı sırasında hak temelli olmayan yaklaşım, özellikle akut dönemlerde dağıtımın çocuklar tarafından tanınmayan, yabancı kişiler tarafından yapılmasının yanı sıra dağıtım sırasında dağıtım yapan kişilerin duygusal tutumları çocukların diğer insanlarla temas düzeyini artırmış, kişisel sınırları ortadan kaldırmış, mahremiyetini ihlal etmiştir. Bu durum çocukları yabancılara karşı savunmasız hale getirebilmektedir. Dağıtımların doğrudan çocuklara değil ailelere yapılması yoluyla bu riskler bertaraf edilebilir.
- Çocuk Koruma Sistemi içerisinde önemli bir mekanizma işlevi gören Çocuk İzlem Merkezi'nin (ÇİM) Adıyaman Adliyesi içerisinde taşınmış olması ve tek bir odada kısıtlı hizmetlerle faaliyet göstermesi; Hatay'da ise bulunmaması -çevre kentlere yönlendirilmek zorunda kalınması- bir çocuk güvenliği riski oluşturmaktadır. Koruma mekanizmalarına erişim kriz dönemlerinde daha erişilebilir olmalı ve ihtiyaçlara hızlı yanıt vermelidir. Bölgede çocuk odaklı ve erişilebilir Çocuk İzlem Merkezlerinin kurulması acil bir ihtiyaçtır.

- Geri bildirim ve Őikayet mekanizmaları çocukların ulaşabilecekleri Şekilde olmalıdır. Çocuklar bilgilendirmeli ve çocuklardan gelen geri bildirim ve öneriler takip edilmeli, çocukların katılımıyla güçlendirilmelidir.

"Bu bülten, Sivil Toplum için Destek Vakfı ve Turkey Mozaik Foundation işbirliğiyle hayata geçirilen Yerel Güçlenmeye Destek Fonu desteğiyle hazırlanmıştır. İçeriğinden yalnızca FİSA Çocuk Hakları Merkezi sorumlu olup, herhangi bir şekilde destekçi kurumların görüşlerini yansıtmamaktadır."